

Biolog, filosof a spisovatel Stanislav Komárek:

Jsem kantor, ne prorok!

Štěpán Kučera

Stanislav Komárek (1958) napsal svébytné dvoudílné memoáry *Města a městečka* (Academia 2019). Autor se narodil až na straně 145 prvního dílu – do té doby v kapitolách jako *Tradiční vztah ke zvířatům a rostlinám a na ně vázaný folklór* či *Změny ve fauně a flóře severního Třeboňska za posledních sto let* čteme cosi jako etnografické pojednání o Komárkově rodném habitatu, díky čemuž má tuzemský čtenář možnost nahlédnout sám sebe jaksi „zvenci“.

❗ **Jedna z úvodních kapitol prvního dílu se věnuje tradičnímu zemědělství, včetně dobového zacházení lidí se zvířaty. To bylo, dávno před průmyslovými velkochovy, poměrně drsné a v případě psů a koček z dnešního pohledu vyloženě kruté. Přitom my máme tendenci na venkov našich babiček a prababiček pomýšlet jako na „ztracený ráj“, ke kterému by bylo záhodno se vrátet.**

Ztracené ráje nikdy reálně neexistovaly. Umísťovali jsme si je vždy dostatečně daleko do minulosti, případně dostatečně daleko geograficky, abychom si do nich mohli promítat naše zidealizované představy. Z tohoto hlediska je méně chybné si ráj projíkovat do zástvěti, ač se bojím, že i tam by se při bližší prohlídce našla nějaká nevábná hromádka v rohu. Ostatně ani dnešní takzvané „přírodní národy“ nežijí se zvířaty v nějaké sladké harmonii. V jedné věci ale snad byly staré doby upřímnější: jednaly srovnatelně drsně i s lidmi. Chalupník z 18. století mlátil koně i děti v podobné míře.

❗ **Proč se vlastně lidé štítíli psů a kdy se to změnilo?**

Všechny tradiční kultury psy opovrhují, zčásti proto, že zerou s oblibou mršiny a výkaly, zčásti proto, že nemají z lidského hlediska něco jako sebeúctu – dnes je kopneme a zítra se zase připlazí. Postupně se ale všeobecně rozšířil model, jak své psy vnímaly vysoká šlechta a špičky měšťanstva, tedy téměř jako členy rodiny. V širokých lidových vrstvách k tomu došlo až za mého života.

❗ **A co o nás vlastně vypovídá náš současný vztah ke zvířatům, kdy z některých děláme domácí mazlíčky, zatímco maso jiných, týraných ve velkochovech, pojídáme?**

Mezi lidmi začaly od 18. století pomalu mizet „nůžky“ mezi vysokými vrstvami žijícími v přepychu a zahálce a nízkými trávicími své dny v bídě a trýzni. Mezi různými domácími zvířaty se ale podobné nůžky začaly naopak mo-

Foto: ČTK/David Konečný

hnutně rozevírat – snad je to dokonce protichůdný důsledek vyrovnávání rozdílů mezi lidmi. Je za tím nějaké podivné tajemství rovnováhy, i když celému fenoménu dosud do hloubky nerozumím.

Obávám se, že lidstvo bude rádo, pokud udrží planetu obyvatelnou aspoň pro sebe

❗ **Píšeš i o někdejší poměrně vysoké dětské úmrtnosti a o záporném rodičovském zanedbávání vedoucím někdy až ke smrti nežádoucího potomka. Vysoká infanticida charakterizuje i rozličné „přírodní národy“. Není paradoxní – nebo naopak zákonitě –, že se tradiční společností hojně rozmnožovaly, kdežto v dnešních západních společnostech s naším „kulturním dítětem“ reprodukce stagnuje?**

Vždycky si více vážíme toho, čeho je málo. Topaz není nějak metafyzicky „lepší“ kámen než křemen, v mnoha případech není ani hezčí, ale díky nehojnému výskytu je držen za drahokam. Děti bývalo naopak dost, ba příliš, protože nebyla k dispozici nějaká

obecně akceptovaná a snadná metoda antikoncepce. Pedofilie se významně „rozkošatěla“ také až ve 20. století, rozhodně až tehdy začala být chápána jako kapitální zločin. V Dickensově Anglii, která se hemžila nečesanými a bezprizorními nedospělci, byla podstatně větším lákadlem dospělá dáma z vyšších kruhů. Kult dítěte však začíná, alespoň na kontinentu, už v biedermeierovské éře, byl jen u měšťanských kruhů.

Dnes neustále voláme: „Tak pomozte přece dětem!“, ale společně v zásadě jejich plození a výchovu trestá. Netyká se to jen nedostatečné podpory rodin s dětmi a nedostatkem školek, ale zejména nedostatečného uznání rodičovství jako něčeho, co zajišťuje společnosti budoucnost mnohem více nežli obchodní či mediální výboje. Rodičovství dnes v podstatě nelze propagovat. Umíš si představit, co by následovalo, kdyby dal někdo vylepit plakáty rodinky s roztočilým batoletem a textem: „Máte už taky takové?“ Ihned by se na něj snesla sprška nevole: výtkami „fašismem“ počínaje a požadavky, v jakém procentu mají být na plakátech zastoupeny jiné rasy a etnika či stejnopohlavní páry, konče. A tak lze propagovat sekačky na trávu či dovolené na Mauriciu, ale pokračování společnosti ne.

❗ **Měla průměrná tuzemská matka na začátku 20. století své**

děti ráda jinak než průměrná matka dnešní?

Inu, měla i neměla. Ztráty dětí nemocemi i úrazy byly dříve mnohem běžnější a lidé s nimi počítali, protože v opačném případě by se zbláznili. Děti také měly podstatně větší „praktickou použitelnost“, významně pomáhaly v hospodářství i na poli, a pokud ne, byl tu uvnitř rodiny drsný donucovací aparát, který jim to připomenul. S dětmi staršími tří let nebyvalo zvykem se mazlit, „aby se moc nezhejčaly“. Z chudých rodin odcházela většina dětí tak kolem třináctého roku pryč: do služby, do učení, když měly štěstí, do internátní školy. Sám kořen mateřské lásky byl ale asi stejný už v paleolitu.

❗ **V pamětech také píšeš: „S vlastním bytím se ve venkovských souvislostech nenadělovalo tolik cavyků“ a teprve „přítomná doba vidí jednotlivý lidský život jako absolutní hodnotu“. Zároveň se obáváš, „že v rámci chodu dějinného kyvadla z jednoho extrému do druhého by zase mohl nastat čas, kdy by se naznalo, že je jeho hodnota zcela nulová“.**

My samozřejmě oči před smrtí a krutostí zavíráme, dítě nesmí vidět umírajícího dědečka, ani jak to chodí na jatkách. Kdo z dospělých jí maso a neuměl by si ani menší zvíře, řekněme králíka, sám zabít, je pokrytec a měl by s tím pře-

až zčerná, a když chirurgovi zemře pacient, kde by se to neočekávalo, má minimálně nepřijemné opletačky. Když je ale někdo s prorokováním vedle jak ta jedle, nestane se vůbec nic – takové je to řemeslo. Já bych stavěl falešné proroky po dvaceti letech aspoň na pranýř.

Pokud se do budoucna něčeho bojím, jsou to katastrofy společenské, na ty environmentální bychom snad nějak stačili. Evropa, ponechána sobě samé, by asi skončila, jak říkáš, „ublahobytněním“. Ale valí se do ní davy uprchlíků, zčásti možná hnané i vysycháním řady zemí, zčásti vidinou onoho blahobytu. Vzpamatujeme se? A pokud ano, bude to podobné Evropě ze „starých časů“? Téměř jistě ne. Myslím, že budoucnost bude „mramorovaná“ z dobrého i zlého, jako ostatně všechny doby.

Pro příznivce globálního oteplování bych tu měl jedno pozorování ze včerejška. Na své zahrádce v Kardašově Řečici jsem na divoké růži úplně poprvé narazil na včelu drvodělku – *Xylocopa violacea*, vypadá jako veliký ocelově modrý čmelák, nedá se přehlédnout. Je výrazně teplomilná, jako mladí biologové jsme se na ni jezдили dívat do Bulharska. Je to asi takový zážitek, jako by se mi ve špajzu do pastičky chytil lumík. Nu, v severní Kanadě a na Sibiři se asi zase těší, jak rozorají tajgu a založí si velké, širé, rodné lány...

❗ **To je v současném diskurzu nezvykle optimistický pohled. Nesdílíš tedy obavy Varovávání světových vědců lidstvu (druhé výzvy) z roku 2017 nebo loňského varování ze strany Mezi vládního panelu pro klimatickou změnu? Drvodělky se stěhují na sever a zřejmě se můžeme těšit na pozorování dalších teplomilných druhů, ale stačí to jako důvod k radosti?**

To, že se klima mění, začíná být zřejmé už v každodenní praxi, je samozřejmě otázka, do jaké míry se tak děje lidským přičiněním – všechny dřívější ledové doby i teplé interglaciály přišly bez lidského podílu. Otázka je to tak komplexní, že na ni nelze s jistotou odpovědět. Také odlesnění nebezpečně postupuje a biodiverzita převlece klesá. Problém by však mohla vyřešit, pokud vůbec, pouze nějaká Celosvětová Ekologická Diktatura, která by měla možnost peonů vypalující prales internovat, ne-li přímo vystřílet, a také vysvětlit dvěma a půl miliardám Číňanů a Indů, že by se měly opět vrátit k půlmisce suché rýže denně jako před padesáti lety, což by asi rovněž šlo jen samopalem. Toho bych se věru nechtěl dožít, ač mám orchideje, motýly a lemury rád. Obávám se, že lidstvo bude rádo, pokud udrží planetu obyvatelnou aspoň pro sebe, byť možná jenom místy – kolem Perského zálivu, kde bylo horko vždy, bude zřejmě bez klimatizace brzy nežitelné. Pravda německá a pravda čadská jsou ve vztahu k environmentu prostě zatím příliš jiné.

stat... Výhled do budoucna je ovšem nejasný – zkušenost nás učí, že dějinné kyvadlo jde vždy nebo alespoň často z úvrati do úvrati. Roku 1940 byla rasa naprosto vším, dnes je, aspoň oficiálně, naprosto ničím; celý komunismus se o trhu nesmělo ani špitnout, po revoluci se nic jiného neadorovalo a tak dále. Kde je psáno, že i ve vztahu k lidskému životu se toto v budoucnosti nemůže zvrátit, že by se zde opět nemohla objevit nějaká hodnota či „hodnota“, pro kterou by bylo možno, ba nutno člověka obětovat. Doufám ale, že umru dřív, než taková éra nastane.

❗ **Nicméně zdá se, že se svět co do kvality života vyvíjí k lepšímu – jak píšeš v závěru druhého dílu: „Zmizelo nebezpečí hladomoru (...), válečné události jsou celoplanetárně na minimum (...), značně se zmenšil počet násilných trestných činů (...), smrt na infekční choroby je stala naprostou výjimkou.“ Budeme tedy žít v blahobytu, než spokojeně vymřeme, „vyvaneme“? Anebo nás smete environmentální krize, případně něco jiného, co dnes nedohlédneme?**

Ježek vysokoškolský kantor, ne prorok! Nikdo ze smrtelníků do budoucnosti nevidí, a tvrdí-li něco jiného, je to podvodník. Také: když instalatér zřuší rozvod plynu a dům vybuchne, zavřou ho,